

יואב ואבשלום

אליסף יעקבסון

סמוך למותו מזמן דוד המלך את שלמה בנו ומצווה אותו להרוג את יואב: "וְעֲשִׂיתָ כְּכִמְתָּךְ וְלֹא תוֹרֵד שִׁיבְתוּ בְּשָׁלֹם שְׂאֵל" (מלכים א' ב, ח).

מדוע? מה יואב עשה?

"וְגַם אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לִי יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה אֲשֶׁר עָשָׂה לְשָׁנֵי שָׂרֵי צְבָאוֹת יִשְׂרָאֵל לְאַבְנֵר בֶּן נֵר וְלַעֲמֹשָׁא בֶן יִתָּר וְיִהְיֶהגם וַיִּשֶׂם דָּמִי מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם וַיִּתֵּן דָּמִי מִלְחָמָה בְּחַגְרָתוֹ אֲשֶׁר בְּמַתְּנָיו וּבְנִעְלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו" (שם שם, ה).

אבנר ועמשא, נהרגו שניהם ע"י יואב, שלא ברצונו של דוד. אבנר נהרג לאחר שסיכם עם דוד על כך שהוא יגרום לכל עם ישראל לראות בדוד מלך במקומו של איש בוש (שמואל ב' ג, כז), ועמשא נהרג לאחר שחזר משליחותו של דוד לאנשי יהודה בעת ניסיון המרד של שבע בן בכרי (שמואל ב' כ, ז).

בולט לעין החוסר של הריגת אבשלום (שמואל ב' פרק יח)!

אכן, הרלב"ג, התקשה בקושי הזה, ולכן מסביר את כפילות הלשון "אֲשֶׁר עָשָׂה לִי... אֲשֶׁר עָשָׂה לְשָׁנֵי שָׂרֵי צְבָאוֹת יִשְׂרָאֵל", בכך שהמילים "עשה לי", מתייחסות להרג אבשלום.

אמנם רוב הפרשנים (רש"י, רד"ק, מצודות) מסבירים את כפילות הלשון בכך שדוד מתכוון לומר שהריגתם של אבנר ועמשא פגעה בו עצמו. הם הלכו בשליחותי, הם כבר היו אנשים שלי ויואב עשה דין לעצמו ופגע בהם.

הרד"ק, מקשה על הסבר הרלב"ג בכך שלפי דבריו צריך להיות כתוב "אשר עשה לי... ואשר עשה לשני שרי צבאות ישראל", כתוספת למה שעשה לי.

כמו כן, כאשר שלמה מצווה את בניהו בן יהוידע להרוג את יואב, גם הוא כאביו לא מזכיר במילה אחת את מות אבשלום אלא רק את מות אבנר בן נר ועמשא בן יתר ("ויאמר לו המלך עשה כאשר דבר ופגע בו וקברתו והסירת דמי חנם אשר

שָׁפָה יוֹאֵב מַעְלֵי וּמַעַל בֵּית אָבִי: וְהָשִׁיב ה' אֶת דָּמוֹ עַל רֹאשׁוֹ אֲשֶׁר פָּגַע בְּשָׂנְיֵי אֲנָשִׁים צְדִיקִים וְטֹבִים מִמֶּנּוּ וַיְהַרְגֵם בַּחֶרֶב וְאָבִי דָּוִד לֹא יָדַע אֶת אַבְנֵר בֶּן נֹר שֶׁר צָבָא יִשְׂרָאֵל וְאֵת עַמְשָׂא בֶן יִתָּר שֶׁר צָבָא יְהוּדָה: וְשָׁבוּ דְמִיָּהֶם בְּרָאשׁ יוֹאֵב וּבְרָאשׁ זֶרְעוֹ לְעֵלָם וּלְדָוִד וּלְזֶרְעוֹ וּלְבֵיתוֹ וּלְכֶסֶאֹ וַיְהִי שְׁלוֹם עַד עוֹלָם מִעַם ה'” [מלכים א', ב, לא-לג].

אבל אם כך, קשה באמת, מדוע דוד לא מזכיר את מות אבשלום בידי יואב לאחד מהדברים שעליהם מגיע ליואב מיתה?

אולי ניתן לחדש ולומר שיואב באמת לא הרג את אבשלום. גרם, דחף, יום - כן, עשה מעשה בפועל - לא.

לפני היציאה למלחמה בין צבא דוד לצבא אבשלום, מצווה דוד את שלושת המפקדים של צבאו: “לֵאָט (רש"י: "אם יקרא לפניכם במלחמה חמלו עלי") לִי לְזַעַר לְאַבְשָׁלוֹם” (שמואל ב' יח, ה). וכדי שלא נחשוב שרק המפקדים שמעו את הציווים הזה, ממשיך התנ"ך ומדגיש: “וְכָל הָעָם שָׁמְעוּ בְּצוֹת הַמֶּלֶךְ אֶת כָּל הַשְּׂרִים עַל דְּבַר אַבְשָׁלוֹם” (שם).

כידוע, אנשי דוד גברו במלחמה זו על אנשי אבשלום, אבשלום ברח על פרדו ונתלה עם שערו בענפי עץ אלה. במצב זה ראהו איש אחד מצבאו של דוד. “וַיִּרְא אִישׁ אֶחָד וַיֵּגֵד לְיוֹאֵב וַיֹּאמֶר הִנֵּה רֵאִיתִי אֶת אַבְשָׁלִם תְּלוּי בְּאֵלֶּה” (שם, שם, ז). מיהו אותו איש? לא ידוע. איש אחד.

יואב שואל אותו: “וַהֲיָה רֵאִיתָ וּמַדּוּעַ לֹא הִכִּיתוּ שָׁם אֶרְצָה וְעָלִי לְתֵת לָךְ עֶשְׂרָה כֶּסֶף וְחֶגְרָה אָחַת” (שם, יא)? האיש עונה ליואב את התשובה הפשוטה והמתבקשת: “לֹוֹא אֲנֹכִי שָׁקֵל עַל כַּפֵּי אֶלֶף כֶּסֶף לֹא אֶשְׁלַח יָדִי אֶל בֶּן הַמֶּלֶךְ כִּי בְּאֲזִינֵנוּ צָוָה הַמֶּלֶךְ אֹתָךְ וְאֵת אֲבִישִׁי וְאֵת אֶתִּי לֵאמֹר שְׁמְרוּ מִי בְּנֵעַר בְּאַבְשָׁלוֹם” (שם, יב). במילים אחרות: המלך אסר לפגוע בבנו, כולם שמעו את זה, כולם יודעים את זה, לא השתגעת לעבור על פקודת המלך! אתה מציע לי עשרה כסף, אבל אפילו אם תתן לי אלף כסף לא אעשה זאת (לוי" במשמעות של אפילו אם כך וכך). לכאורה זו תשובה צודקת, מספיקה, לא צריך לטעון עוד שום דבר.

אולם האיש ממשיך ואומר: “או עשיתי בנפשי שקר וכל דבר לא יפחד מן המלך ואתה תתיצב מנגד” (שם, יג). זו כבר טענה אחרת לגמרי. הטענה הזאת בעצם

אומרת - אם אני אעבור על דברי המלך אני אסתבך ואתה לא תעזור לי ("תעמוד מנגד"). לא עצם המעבר על דברי המלך מפריע לאיש, אלא ההסתבכות שתיגרר בעקבות כך. זאת אומרת שהאיש בעצם ממשיך ואומר ליואב: באמת ההצעה הכספית שלך מאוד נדיבה, אבל אני פוחד להסתבך.

יואב עונה לו:

וַיֹּאמֶר יוֹאָב לֹא־כֵן אֲחִילָהּ לְפָנַי וַיִּקַּח שְׁלֹשָׁה שְׁבָטִים בְּכַפוֹ וַיִּתְקַעם בְּלֵב אַבְשָׁלוֹם עוֹדְנֵנוּ חַי בְּלֵב הָאֵלֹהִים: (שם, יד).

ישנן כמה שאלות לשוניות בפסוק הזה:

1. על מה מתייחסות המילים "לא כן"?
2. מה פירושה המילולי של המילה "אחילה"?
3. "ויקח שלושה שבטים", מי לקח? יואב, או אולי האיש?

ננסה לראות כיצד ענו פרשני התנ"ך על השאלות הללו:

ישנן שתי אפשרויות להסבר הייחוס של המילים "לא כן". ניתן לפרשן כמוסבות על המשך המשפט של יואב (ובעצם זה נקרא ברצף "לא כן אחילה לפניך"), וניתן לפרשן כמוסות על טענת האיש בסוף הפסוק הקודם ובעצם שוללים את טענתו (אתה אומר שאני אעמוד מנגד, לא כן, אלא, "אחילה לפניך").

הרד"ק כתב: "לא כן אחילה - לא טוב שאיחל אותך ואדבר אליך שתלך ותכהו, אני אלך".

ובאותו כיוון הולך גם המצודת דוד: "לא כן - לא טוב ונכון שאבקש עוד לפניך, כי ידי רב לי".

ונראה שגם רש"י הלך בכיוון זה: "לא כן אחילה לפניך - לא אבקש עוד בקשה ממך, כי אני אלך".

הפרשנים הללו נוקטים כאפשרות הראשונה.

כמו כן הם מסבירים את משמעות המילה אחילה כבקשה של יואב כלפי האיש, ובעצם יואב אומר: אם אתה לא רוצה, לא צריך. אני לא מתכוון להתחנן אליך. לשיטתם לאחר הדו שיח הזה יואב לוקח שלושה שבטים ותוקע אותם בליבו של

אבשלום (לא כ"כ ברור מדוע מלכתחילה ניסה יואב לשכנע את האיש...).

אולם טעמי המקרא, נראים כלא מסכימים עם ההסבר הלשוני הזה. לפי אפשרות זו, הטעמים היו צריכים להיות "לא כן" - מרכא, "אוחילה" - טפחא, "לפניך" - אתנחתא. ואין זה כך, אלא "לא כן" - טפחא, "אוחילה" - מונח, "לפניך" - אתנחתא.

זאת אומרת, שלפי הטעמים, "לא כן" אינו מוסב על המילים "אוחילה לפניך", אלא על טענתו של האיש בפסוק הקודם. יואב אומר לאיש "אתה לא צודק, אני אוחילה לפניך!"

עם הכיוון הלשוני הזה הלכו האברבניאל והמלבי"ם.

האברבניאל כתב: "והנכון אצלי שחילה פניו שיראהו לנערים באיזה מקום היה נתלה אבשלום כדי להכותו יואב, וזה שאמר "לא כן" - רוצה לומר: אין דעתי כמו שחשבת שתכהו אתה ואני אתייצב מנגד, אבל יהי בהפך - שאני אכהו ואתה תתיצב מנגד. "ואוחילה לפניך" - רוצה לומר שְאֶלְתִּי וּבְקֶשְׁתִּי ממך אינה כי אם שתהיה ההכאה לפניך לא שתכהו אתה, ואז לקח יואב שלשה שבטים בכפו ויתקעם בלב אבשלום."

לפי האברבניאל, יואב בתחילה שולל את מה שהאיש חושב (אמנם לשיטתו - "ואתה תעמוד מנגד", אין פירושו חוסר עזרה לאיש מול דוד אלא משמעותו מיקום פיזי של יואב בשעת ההכאה), ולאחר מכן מסביר לו את מה שהוא רוצה ממנו ("אוחילה לפניך" - "שאלתי ובקשתי ממך אינה כי אם שתהיה ההכאה לפניך לא שתכהו אתה").

אם כך, האברבניאל נוקט ש"לא כן" משמעותו שלילת ההבנה המוטעית של האיש בדברי יואב. אמנם לשיטתו עדיין יואב הוא זה שהרג את אבשלום. כמו כן, בהסבר המילה "אוחילה", האברבניאל ממשיך עם הקו של כל הפרשנים הקודמים ונוקט שפירוש המילה "אוחילה" הוא בקשה של יואב כלפי האיש ("שאלתי ובקשתי ממך אינה כי אם שתהיה ההכאה לפניך").

המלבי"ם כתב: "לא כן. לא אתה תכהו, רק "אוחילה לפניך", אני אתחיל להכותו, בענין שיהיה החטא עלי. וכן עשה, הוא החל ונושאי כליו גמרו מיתתו". לפי המלבי"ם, יואב רק שולל לגמרי את דברי האיש ואומר לו: לא אתה תכהו, "לא

כן, לא כמו שחשבת, אלא אני "אוחילה לפניך" אני אתחיל להכותו והחטא וההסתבכות עם דוד תהיה עלי.

לפי המלבי"ם משמעות המילה אוחילה איננה קשורה כלל לבקשה כלשהי אלא אוחילה מלשון התחלה אני אתחיל, עלי יהיה החטא, לך לא תהיה שום בעיה מול דוד המלך.

אני רוצה ללכת עם הפיסוק של בעל הטעמים כמו האברבנאל והמלבי"ם, אבל להסביר את דברי יואב בכיוון אחר.

יואב אומר לאיש ההוא לא כן, אתה אומר לי שאני אעמוד מנגד כשאתה תהיה מסובך מול דוד? לא נכון, אינך צודק! אני לא אעמוד מנגד, אלא אוחילה לפניך, אתחנן ואייחל עליך מול דוד אם תסתבך. אוחילה במשמעות של התחננות ובקשה, אבל לא של יואב כלפי האיש אלא של יואב כלפי המלך דוד.

ואז, כאשר האיש שומע את דברי יואב הוא מוכן לבצע את פקודתו של יואב, והוא, לא יואב, לוקח שלושה שבטים ותוקע אותם בליבו של אבשלום. גם מבחינה מציאותית מאוד הגיוני לומר שיואב לא הרג את אבשלום. בספר שמואל מסופר לנו על שתי הריגות שיואב מבצע. אבנר ועמשא.

וַיָּשָׁב אֲבִנֵּר חֶבְרוֹן וַיִּטְהוּ יוֹאָב אֶל תוֹךְ הַשָּׁעַר לְדַבֵּר אֵתוֹ בְּשִׁלֵּי וַיִּכְהוּ שָׁם
הַחֲמִשׁ וַיָּמָת בְּדָם עֲשָׂהאֵל אַחִיו (שמואל ב' ג, כז).

וַעֲמָשָׂא לֹא נִשְׁמַר בְּחָרֵב אֲשֶׁר בְּיַד יוֹאָב וַיִּכְהוּ בָּהּ אֶל הַחֲמִשׁ וַיִּשְׁפֹּף מַעֵיו
אֶרְצָה וְלֹא שָׁנָה לוֹ וַיָּמָת (שמואל ב' כ, י).

בשתיהן יואב הורג אותם אחרי שהוא מטעה אותם. אין ליואב יכולת להתכונן כל כך לקראת ההכאה כיוון שהוא הורגם בעורמה, ובכל זאת שניהם נהרגים במקום. אצל עמשא אפילו מדגישים לנו "ולא שנה לו" (מצודת דוד: "לא הוצרך להכותו שנית כי בראשונה הומת").

וכאן, אם נאמר שיואב הוא זה שדוקר את אבשלום, הרי יש לו יכולת להתכונן, הוא לא מחזיק בידו חרב קטנה אלא שלושה שבטים, ובכל זאת כתוב: "ויתקעם בלב אבשלום עודנו חי בלב האלה". לכאורה אבשלום היה אמור למות מיד, אלא אם נאמר שלא יואב עשה את פעולת הדקירה אלא האיש.